

Mykola Barmak, Olena Barmak

FEATURES OF THE EVOLUTION OF POLICE AUTHORITIES IN THE PROVINCES RIGHT BANK UKRAINE IN THE FIRST HALF OF THE NINETEENTH CENTURY

The question of Russian police on the lands of Right Bank Ukraine in the first half of the nineteenth century. Described the legal basis of functionality and most characteristic features of police of the Russian Empire, The policy of Paul I and Nicholas I in this area.

Key words: Russian Empire and the Right-Bank Ukraine, police, the judiciary, the first half of the nineteenth century.

УДК 351.711+325.45

Володимир Брославський

**СТАНОВИЩЕ ПОЛЬСЬКОЇ ШЛЯХТИ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ
НАПРИКІНЦІ XVIII СТ.**

У статті аналізується становище польської шляхти в умовах поділу Речі Посполитої і виходження Правобережної України наприкінці XVIII ст. до Російської імперії.

Ключові слова: шляхта, маєток, Правобережна Україна, Річ Посполита, Російська імперія.

У другій половині XVIII ст. в Європі відбувається серія політичних, змін, що мали значний вплив на тогочасне суспільство. Завдяки вольностям шляхти та цілеспрямованій політиці сусідніх держав, Річ Посполита перетворилася на маріонеткову державу Російської імперії. За зовнішнім проявом приховувалися постійні перебування російських військових частин на території суверенної держави та регулярні втручання в її внутрішнє життя як з боку Петербурга, так і Відня та Берліна. Однак у кінці XVIII ст. ситуація змінилася. Пруссія висунула територіальні претензії, підтримані Австрією та Росією. У цих умовах пропольська шляхта опинилася у складній ситуації вибору: зі зброєю в руках виступити проти агресорів й загинути у боротьбі чи змиритися зі становищем.

Актуальність нашого дослідження зумовлена змінами у житті пропольської шляхти в умовах включення Правобережної України до Російської імперії наприкінці XVIII ст.

Тогочасні історичні процеси неодноразово ставали об'єктами історичних досліджень. Проте, основна увага приділялася процесу приєднання Правобережної України до складу Російської імперії та соціально-економічному становищу краю.

Об'єктом дослідження є становище польської шляхти за умов вибору нею між боротьбою за незалежність Речі Посполитої та збереженням свого матеріального добробуту й привілейованого становища у суспільстві.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють кінець XVIII ст., на який припадає другий та третій поділ Речі Посполитої та включення Правобережної України до Російської імперії.

Мета статті полягає у дослідженні становища польської шляхти на Правобережній Україні наприкінці XVIII ст.

Серед дослідників, чиї праці присвячені різним аспектам взаємин між шляхтою та Російською імперією, можна віднести М. Яблочкова [36], Н. Імеретинського [12], В. Семевського [29], В. Антоновича [1–2], І. Франка [33], М. Грушевського [10], А. Барановича [3], І. Гуржія [11], М. Маркіна [19], В. Смоля [30], С. Борисевича [6], О. Козій [16], І. Кривошею [17], Н. Громакова [9], С. Лисенка та Є. Чернецького [18], М. Бармака [4], Й. Бялині-Холодецький [39] та Г. Мосціцький [41], С. Аскенази [37–38], Н. Гасіровської [40], Й. Рутковського [42], А. Святоховського [45–46], В. Серчика [43–44], Я. Чубатого [47], Даніеля Бовуа [5], Б. Миронова [21], А. Каппелера [14].

Внаслідок Другого поділу Речі Посполитої – 1793 р. Правобережна Україна відійшла до складу Російської імперії. На думку А. Каппелера, російська політика зіштовхнулася з проблемою, яку мала на Лівобережній Україні, Смоленщині, Балтії, "як приєднати до Російської імперії регіони із самостійною станovo-корпоративною організацією, своїм правовим укладом і політичною традицією?" [14, с. 67]. Вирішальним для з'ясування цього питання було порозуміння з місцевою елітою. Стосовно шляхти здійснити це було досить важко, оскільки багатовікова державна традиція Речі Посполитої гарантувала шляхті участь в активному політичному житті країни. У складі ж Російської імперії основній масі шляхти відводилась роль соціальної, економічної й культурної верстви. Однак та частина регіональної еліти, що бажала співпрацювати з Російською імперією, заохочувалась, оскільки соціальний статус шляхти відповідав статусові російського дворянства.

Після приєднання Правобережної України у 1793 р. до Російської імперії перед місцевою шляхтою постало питання вибору, пов'язаного з втратою незалежності Речі Посполитої.

Розуміючи, що реальним володарем краю є місцева шляхта, Катерина II ще 8 грудня 1792 р. своїм указом зобов'язала головнокомандувача російської армії, генерала М.Кречетникова усіма можливими способами: грішми, обіцянками чинів і маєтків, переконати місцеву польську адміністрацію принести присягу на вірність Російській імперії [20, с. 59–60].

Тому не дивним є приклад генерал-поручика А.Злотницького, якому Торговицька конфедерація повеліла створити гусарську бригаду. Призначений комендантом Кам'янця, А.Злотницький прибув у місто 18 квітня 1793 р. А вже 2 травня поточного року здав фортецю генералу Дерфельдену, який залишив його на займаній посаді. У липні того ж року, А.Злотницький отримав чин генерал-поручика російської армії. 11 серпня, передавши командування гарнізоном бригадиру Новікову, відправився у Санкт-Петербург. Перебуваючи у столиці Російської імперії, генерал-поручик добився у Катерини II призначення йому пенсії. Відповідний указ імператриця підписала 9 грудня 1793 р. Замість платні, яку А.Злотницький отримував, перебуваючи на посаді командира бригади, Катерина II нагородила його пенсією у 3 тис. карбованців з прибутків Брацлавської губернії. Її син, імператор Павло I відзначив А.Злотницького орденом Олександра Невського та надав йому великий Радомишльський маєток [20, с. 152–153].

Боячись селянських заворушень зі вступом на територію Речі Посполитої російських військ, значна частина шляхтичів втекла за межі краю. Ті ж, що залишалися, скаржилися владі, що селяни готові піднятися на повстання. Згідно з повідомленнями коменданта Кам'янецької фортеці Орловського, у краї неможливо було знайти жодного місцевого поміщика [30, с. 135].

Ліквідувавши незалежність Речі Посполитої, російський уряд, як слушно відзначав А. Каппелер [14, с. 67], змушений звернутися до досвіду польської шляхти і на регіональному рівні включити її в систему місцевих органів влади. Шляхті було надано більшість посад у губернських і повітових управах Правобережжя. З метою здобуття прихильності польських аристократів Правобережної України на шляхту поширено "Жалувану грамоту дворянству" від 21 квітня 1785 р., якою заборонялось, без судового рішення, привласнювати чужі маєтки чи розоряти їх. Водночас російський уряд залишив за шляхтою її нерухомість та селян.

Від колись могутньої Речі Посполитої, внаслідок Другого поділу 1793 р., залишився, як зазначав А.Каппелер, лише "обрубок держави, залежний від Росії" [14, с. 65–66].

Частина шляхти не могла змиритися з втратою незалежності Речі Посполитої і взяла участь у повстанні 1794 р. на чолі з Т. Костюшом. Напруження, викликане повстанням 1794 р. на Правобережній Україні, набрало досить загрозливого характеру [30, с. 153]. Зокрема, наприкінці 1794 р. виявлено склад зброї шляхтича Комарницького у с.Ординець Брацлавської губернії. Він озброював відставних польських офіцерів та навколишню шляхту, намагався організувати окремий добре озброєний загін [30, с. 172–173]. Катерина II особисто стежила за ситуацією на Правобережній Україні. У своїх листах та розпорядженнях генерал-губернатору Т.Тутолмину вона наказувала накладати секвестр на маєтки осіб, запідозрених у повстанні. Було посилено місцеві військові гарнізони. Завдяки цим заходам основна маса польської шляхти не наважилась ризикнути своїм майном і кинутись у вир національно-визвольної боротьби. У 1795 р. в результаті переговорів між Росією, Австрією та Пруссією, Річ Посполита як держава була ліквідована, а її територія розділена між "союзниками".

Хоча шляхта Правобережжя й не брала активної участі у бойових діях, уряд змушений був враховувати її настрої. З цього приводу І. Франко писав, що шляхта при поділі Польщі не тільки не потерпіла, але навіть виграла, бо могла у своїх стосунках із селянством опертися на сильну російську адміністрацію, якої не було в старій Польщі [33, с. 118].

Одержавши нові чини, звання, землю, кріпаків, більшість шляхти воліла не ризикувати своїм майном і зайняли вичікувальну позицію. Катерина II уважно стежила за їхніми настроями та за перебігом подій на Правобережжі. Російський уряд застосовував на приєднаній території тактику "батого і пряника": винагороджував вірну шляхту, але й карав бунтівників. Зокрема, у листах та розпорядженнях генерал-губернатору Т.Тутолмину імператриця наказувала накладати на маєтки осіб, запідозрених у повстанні, секвестр, який обмежував право користування майном та прибутками з нього. Усі прибутки із секвестрованих маєтків скеровувалися у губернське казначейство [30, с. 151–153].

Завдяки такій політиці російського царату дворянство Правобережної України поділилося на дві групи: проросійську, вірну царату та пропольську, яка прагнула відновлення незалежності Речі Посполитої.

Враховуючи економічне становище, шляхту можна умовно поділити на: безземельну та малоземельну, середню земельну шляхту, велику земельну шляхту (магнатів). Про чисельність

першого розряду шляхти можна судити згідно з офіційними даними 1802 р. Зокрема, лише у Подільській губернії нараховувалось 94990 осіб дворянського стану. З них землевласниками було лише 8791 осіб обох статей. Решта 81199 (близько 81 %) були безземельною чиншевою шляхтою [7, с. 90–91].

З втратою незалежності Речі Посполитої у 1795 р. численна збідніла й малоземельна шляхта значною мірою втратила можливість військової та адміністративної кар'єри на Правобережній Україні. Оскільки царат сприяв її кар'єрному росту лише у внутрішніх "великоросійських" губерніях. Згодом саме ця збідніла й малоземельна шляхта була найрадикальнішим елементом усіх польських повстань та рухів. Після придушення повстання, частина шляхтичів емігрували з Правобережжя до Франції, де продовжила боротьбу за її визволення та відновлення у попередніх кордонах, а інша розпочала нелегальну діяльність на місцях. Середній земельний шляхті в основному вдалось зберегти свої економічні позиції, проте вона втратила свій політичний вплив. Відносно магнатів російський уряд взяв курс на залучення їх до служби імперії. Завдяки чому останні найменше постраждали, а то й виграли від приєднання краю до Російської імперії.

Приєднання до Російської імперії території Речі Посполитої, із населенням понад 7 млн осіб, призвело до виникнення у царського уряду нових проблем. Навіть значний досвід експансійної політики імперії не міг гарантувати безболісного включення нових земель. Хоча приєднання до Російської імперії таких значних територій перетворило її у наймогутнішу сухопутну країну Європи, проте за словами французького просвітителя Ж.-Ж. Руссо, Польщу було легше ковтнути, ніж перетравити [15, с. 60]. Перед імперією Романових постала практична необхідність забезпечення стабільності свого правління на цих землях, збільшення джерел наповнення бюджету.

Одразу ж після приєднання Правобережжя, уряд Російської імперії зосередив свою увагу на поступовому послабленні польсько-шляхетських позицій. Російські чиновники розуміли, що володарем краю завжди є той, хто володіє його економікою. На Правобережній Україні фінансову могутність шляхті забезпечувала земля. У зв'язку з цим, основний тиск російського уряду скеровувався на зменшення шляхетського та католицького землеволодіння.

Одним із таких важелів стало позбавлення власності за участь у антиросійських виступах. Так, Катерина II своїм указом від 19 квітня 1794 р. повеліла створити у м. Смоленську особливу слідчу комісію з політичних справ під керівництвом генерал-поручика Г. Осипова [20, с. 155–156]. 19 квітня 1794 р., Катерина II підписала ще один указ "Про взяття в секвестр та конфіскацію маєтків, учасників повстання й прийняття інших заходів для запобігання заворушень у краї". Ним російський уряд визнав, що неможливо лише силою зброї викоринити спосіб мислення нових підданих. Тому, з одного боку, наказував за всією строгістю закону поступати із запеклими повстанцями [20, с. 156–158].

Одночасно влада тиснула на тих землевласників, які не бажали присягати на вірність Російській імперії. До їх числа попадали, як особи, що не бажали присягати з політичних міркувань, так і ті, які мали більшу власність у іншій країні. Обидві ці категорії змушені були робити вибір, або стати російськими підданими і зберегти свою нерухому власність, або ж її терміново продавати. Власники-шляхтичі, які не бажали присягати, втрачали право на володіння та успадкування маєтків і були зобов'язані виїхати за межі імперії [22, с. 11]. Маніфестом генерал-губернатора Т. Тутолміна від 16 травня 1795 р. усім, хто не бажав присягати на вірність Російській імперії, надавалось три місяці для того, щоб продати свої маєтки і виїхати за межі Росії. Нерухомість, яку не встигали продати за відведений термін, конфісковувались і передавались до казни [26].

Таким чином, подальше володіння майном на території імперії ставилося у безпосередню залежність від прийняття присяги. Цим заходом російський уряд підірвав економічну могутність тих, хто не бажав визнавати російський уряд законним. Можливі вороги Російської імперії ставали економічно слабшими, оскільки вигідно продати свої маєтки за такий короткий термін вони не могли.

Для прискорення приєднання нових територій та наведення порядку, Катерина II прагнула позбутися на Правобережжі якомога більшої кількості "неблагонадійних елементів". Одним із засобів досягнення цього була конфіскація маєтків у осіб, які зі зброєю в руках відстоювали цілісність та незалежність Речі Посполитої. Український дослідник історії польської шляхти О. Козій вважає, що лише повстання 1830–1831 років послужило причиною розробки російським урядом законодавства про конфіскацію майна осіб, що виступили проти Російської імперії [16, с. 23]. Проте, на основі комплексного вивчення джерельної бази дослідження, треба відзначити, що початки конфіскаційного законодавства слід шукати у кінці XVIII ст. Ще 3 травня 1795 р. імператорським указом генерал-губернатору Т. Тутолміну визначались чіткі правила конфіскації маєтків у поляків, учасників військових дій 1794–1795 р. проти Російської імперії [25].

Використовуючи конфіскації маєтків в учасників повстання, уряд, з одного боку, поповнював державний земельний фонд, а з другого – давав зрозуміти шляхтичам, що будь-який опір російській державі – каратиметься. Паралельно з конфіскацією маєтків, йшов процес роздачі значних

земельних володінь російським дворянам. Зокрема, Катерина II щедро винагородила царських сановників, які брали участь у подіях 1792–1794 рр. [34]. Конфіскацією та наданням земельних володінь російському дворянству уряд намагався послабити позиції польської шляхти на Правобережжі і тим самим не допустити до нових повстань. Упродовж всього досліджуваного періоду російський уряд неодноразово наголошував місцевим адміністраціям саме на цьому аспекті їх діяльності. У вересні 1795 р., через рік після придушення повстання, генерал-губернатор скерував губернським управлінням розпорядження, що вимагало максимально звернути увагу на передачу земельних володінь царським чиновникам та генералам [30, с. 166–167].

Не бажаючи втрачати маєтки, більшість власників підкорилася новій владі, що, як імператорську милість, дарувала їм те, що було відібрано насильно і чим вони раніше володіли спадково.

У мемуарах Я.Охотського [23, с. 30–36] є спогади про те, що частина шляхтичів, завдяки особистим зв'язкам з вищими російськими офіцерами, просила прощення і милості у російських монархів [35]. Бажаючи посилити свої позиції на Правобережжі, заможних та впливових землевласників, зазвичай, прощали та повертали їм нерухомість.

Такі дослідники, як В. Смолій [30, с. 161–163] та В. Каппелер [14] відзначають неоднозначне ставлення імперського уряду до шляхти колишньої Речі Посполитої. Тим, хто, принаймні, ззовні не виказував свого незадоволення приєднанням до Російської імперії або добровільно склав зброю, гарантували недоторканість приватних володінь. Та частина шляхти, яка брала активну участь у повстаннях проти російської влади, відчула на собі карально-конфіскаційні заходи царату.

Однією з умов для володіння шляхтичем земельною власністю, а тим більше кріпаками, було отримання статусу російського дворянина. Для Російської імперії такі поняття, як "дворянин" та "поміщик" (власник помістя) були нероздільні [36, с. 459–461], а за часів Речі Посполитої шляхтич не обов'язково був власником землі чи кріпаків. Більшість з них одержували свої маєтки за службу Речі Посполитій, що неодноразово воювала проти Московського царства, а пізніше Російської імперії. Це викликало обурення російського дворянства. Цілком зрозуміло, що імперська влада не мала наміру визнавати усіх представників польської шляхти в російському дворянстві. Найбільш опозиційною силою самодержавство вважало дрібну шляхту і саме до неї застосовувалися репресивні санкції. У листопаді 1796 р. вийшов указ Катерини II, що мав на меті перевірити законність зарахування польської шляхти до російського дворянства. Згідно з ним усі шляхтичі Правобережної України мали подати свої родовідні книги до намісницьких правлінь [8, с. 121, 151]. У випадку невиконання цієї вимоги вони позбавлялися дворянського стану, що викликало невдоволення та рішучий опір шляхти [31, с. 92].

Отже, наприкінці XVIII ст. польська шляхта опинилася в умовах, пов'язаних з поділом Речі Посполитої і входженням Правобережної України до Російської імперії. Не бажаючи ризикувати своїм матеріальним добробутом та становищем, більшість польської шляхти змирилася з новими реаліями часу й визнали російську владу.

Список використаних джерел

1. Антонович В. Монография по истории западной и юго-западной Руси / В. Антонович. – К.: Тип. Н. Давиденко, 1885. – 451 с.
2. Антонович В. О происхождении шляхетских родов в Юго-Западной России / В. Антонович. – К.: Тип. Н. Давиденко, 1867. – 62 с.
3. Баранович А. Магнатское хозяйство на Юге Волыни в XVIII в. / А. Баранович. – М.: Изд-во АН СССР, 1955. – 184 с.
4. Бармак М. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / М. Бармак. – Тернопіль: Астон, 2007. – 512 с.
5. Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревізор. Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831–1863) / Пер. з франц. З. Борисюк / Даніель Бовуа. – К.: Ін-тел, 1996. – 416 с.
6. Борисевич С. Поземельні відносини в Подільській губернії протягом 1793–1861 рр.: дис. ...канд. іст. наук: 07.00.02 / Борисевич Сергій Олександрович. – Дніпропетровськ, 1992. – 182 с.
7. Борисевич С. Поміщицьке землеволодіння і землекористування на Поділлі (1793–1830 рр.) / С. Борисевич // Український історичний журнал. – 1992. – № 3. – С.86–87.
8. Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 7286/II. – Т. VII. – 218 арк.
9. Громакова Н. Суспільний рух польської шляхти Правобережної України в 1795–1830-х роках: дис. ...канд. іст. наук: 07.00.01 / Громакова Наталя Юріївна. – Дніпропетровськ, 2002. – 230 с.
10. Грушевський М. Ілюстрована історія України / М.Грушевський. – К.: Золоті ворота, 1990. – 524 с. (Репринтне видання 1913 р.).
11. Гуржій І. Розклад феодально-кріпосницької системи в сільському господарстві України першої половини XIX ст. / І. Гуржій. – К.: Держполітвидав УРСР, 1954. – 452 с.
12. Имеретинский Н. Дворянство Волынской губернии / Н. Имеретинский // Журнал Министерства Народного Просвещения. – Шестое десятилетие. – Часть CCLXXXVIII. – 1893. – Август. – С.357–360.
13. Історія Української РСР. У 8-ми т., 10-ти кн. – К.: Наукова думка, 1979. – Т.2. – 607 с.
14. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад / перекл. з німецької Х. Назаркевич, наук. ред. М.Крикун / А. Каппелер. – Львів: Вид-во Укр. катол. ун-ту, 2005. – 360 с.
15. Каппелер А. Россия – многонациональная империя. Возникновение. История. Распад. / Пер. с нем. С. Червоная / А. Каппелер. – М.: Прогрес-Традиция, 1997. – 342 с.
16. Козій О. Становище польської шляхти на Поділлі: в період між повстаннями 1830–1831 рр. і

1863 років: дис. ...канд. іст. наук: 07.00.01 / Козій Олександр Іванович. – Львів, 1997. – 234 с. 17. Кривошея І. Еволюція дворянства Правобережної України наприкінці XVIII – початку XX ст. (за матеріалами Київської губернії): дис. ...канд. іст. наук / Кривошея Ігор Іванович. – Умань, 1997. – 234 с. 18. Лисенко С., Чернецький С. Правобережна шляхта (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / С. Лисенко, С. Чернецький. – Біла Церква: В-во Тов. охорони пам'яток старожит. Київщини, 2002. – 394 с. 19. Маркина В. Магнатское поместье Правобережной Украины второй половины XVIII в. (Социально-экономическое развитие) / В. Маркина. – К.: Изд-во Киев. ун-та, 1961. – 236 с. 20. Материалы для истории Подольской губернии (1792–1796 гг.). – Вып. 1. – Каменец-Подольск: Тип. Подол. губерн. правл., 1885. – 328 с. 21. Миронов Б. Социальная история России периода Империи (XVIII – начало XX в.). Генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства: В 2 т. / Б. Миронов. – СПб: Дмитрий Буланин, 1999. – Т. 1. – 548 с. 22. Никотин И. Столетний период (1772–1872) русского законодательства в воссоединенных от Польши губерниях и законодательство о евреях (1649–1876). – Т. 1 / И. Никотин. – Вильна: Тип. А. Г. Сыркина, 1886. – 380 с. 23. Охотский Ян Дуклан. Рассказы о польской старине. Записки XVIII века / Ян Дуклан Охотский. – СПб.: Тип. П. П. Меркулева, 1874. – Т. 2. – 320 с. 24. ПСЗ-1. – №17090. 25. ПСЗ-1. – №17329. 26. ПСЗ-1. – №17332. 27. ПСЗ-1. – №18828. 28. ПСЗ-2. – №11189. 29. Семевский В. Пожалование населенных имений в царствование Екатерины II (Очерк из истории частной земельной собственности в России) / В. Семевский // Журнал для всех. – 1906. – №5. – С. 300. 30. Смолий В. Возз'єднання Правобережної України з Росією / В. Смолий. – К.: Наукова думка, 1978. – 192 с. 31. Смолий В. Польський суспільно-політичний рух кінця XVIII ст. на Правобережній Україні / В. Смолий // Проблеми слов'янознавства. Історія зарубіжних слов'янських народів. – К.: Вища школа, 1976. – Вип. 14. – С. 88–96. 32. Толстой Д. Римский католицизм в России: Ист. исследование: В 2 т. / Д. Толстой. – СПб.: Тип. Юсафата Огризко, 1876. – Т. 1. – 538 с. 33. Франко І. "Король балагулів" Антін Шашкевич і його українські вірші / І. Франко // Збір. творів: В 50 т. – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 35: Літературно-критичні праці (1903–1905). – С. 113–149. 34. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДАУК). – Ф. 211. – Оп. 1. – Спр. 22. – 8 арк. 35. ЦДАУК. – Ф. 533. – Оп. 1. – Спр. 1670. – 10 арк. 36. Яблочков М. История дворянского сословия в России / М. Яблочков. – Смоленск: Русич, 2003. – 572 с. (Репринтне видання 1876 р.). 37. Askenazy S. Dwa stulecia XVIII i XIX: Badania i przyczynki. T. 1. – 2-e wyd. / S. Askenazy. – Warszawa: Nakł. Gebethnera i Wolffa, 1903. – 479 s. 38. Askenazy S. Dwa stulecia XVIII i XIX: Badania i przyczynki. T. 2 / S. Askenazy. – Warszawa: Nakł. Gebethnera i Wolffa, 1910. – 583 s. 39. Białynia-Cholodecki J. Do dziejów drobnej szlachty Podola / Białynia-Cholodecki J. – Lwów, 1911. – 214 s. 40. Gąsiorowska N. Polska na przełomie życia gospodarczego (1764–1830) / N. Gąsiorowska. – Warszawa: Nakł. S-ki Akc. – 131 s. 41. Mościcki H. Dzieje porozbiorowe Polski w aktach i dokumentach / H. Mościcki. – Warszawa: Nakł. Gebethnera i Wolffa, B.r. – T. 1: Od rozbiórów do Księstwa Warszawskiego 1772–1807. – 116 s. 42. Rutkowski J. Zarys gospodarczych dziejów Polski w czasach przedrozbiorowych / J. Rutkowski. – Poznań: Czcionkami drukarni Uniwersytetu Poznańskiego, 1923. – 277 s. 43. Serczyk W. Gospodarstwo magnackie w województwie Podolskim w drugiej połowie XVIII wieku / W. Serczyk. – Wrocław: Ossolineum, 1965. – 168 s. 44. Serczyk W. Historia Ukrainy / W. Serczyk. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. – 1979. – 500 s. 45. Świętochowski A. Historia chłopów polskich w zarysie / A. Świętochowski. – Lwów-Poznań: Nakł. wydaw. Polskiego, 1925. – T. 1.: W Polsce niepodległej. – 510 s. 46. Świętochowski A. Historia chłopów polskich w zarysie / A. Świętochowski. – Lwów-Poznań: Nakł. wydaw. Polskiego, 1928. – T. 2.: W Polsce podległej. – 509 s. 47. Chubaty J. Zasada "dwóch sumień": Normy postępowania i granice kompromisu politycznego Polaków w sytuacjach wyboru (1795–1815) / J. Chubaty. – Warszawa: Neriton, 2005. – 719 s.

Владимир Брославский

ПОЛОЖЕНИЕ ПОЛЬСКОЙ ШЛЯХТЫ НА ПРАВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЕ В КОНЦЕ XVIII В.

В статье анализируется выбор польской шляхты между Речью Посполитой и Российской империей в условиях конца XVIII в.

Ключевые слова: шляхта, имение, Правобережная Украина, Речь Посполитая, Российская империя.

Volodymyr Broslavskyi

THE SITUATION OF THE NOBILITY IN POLAND OF RIGHT-BANK UKRAINE AT THE END OF THE 18TH CENTURY

The article deals with the analysis of the choice of the nobility in Poland between the Polish-Lithuanian Commonwealth and the Russian Empire on the territory of Right-bank Ukraine at the end of the 18th century.

Key words: nobility, estate, Right-bank Ukraine, Polish-Lithuanian Commonwealth, Russian Empire.